

АФРИКАНСЬКА ХАРТІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ПРАВ НАРОДІВ ТА ЇЇ КОНТРОЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ

Проголошення прав людини і прав народів невіддільно від їх практичної реалізації і втілення в життя. Також абсолютно очевидно, що із захистом прав людини і народів та їх забезпеченням іманентно пов'язане збереження міжнародного миру і безпеки. Там, де порушуються права людини, безсумнівно існує і загроза миру і безпеці. Події, починаючи від другої світової війни, коли фашистська Німеччина грубо порушувала основні права і свободи людини шляхом масових вбивств, тортур, і інших звірств, і, кінчаючи геноцидом в Югославії та Руанді свідчать про необхідність не тільки широкого закріплення прав людини, а й створення ефективних механізмів контролю за їх дотриманням.

На сьогодні такі контрольні механізми створені як на універсальному (Рада з прав людини, Комісія по правам жінок, Комітет по правам людини та ін.) так і на регіональному (Європейський суд з прав людини, Міжамериканський суд і Комісія з прав людини, Африканський суд і Комісія з прав людини та ін.) рівнях.

Як відомо, серед регіональних механізмів захисту прав людини, саме Європейський досвід (в Рамках Ради Європи) є доволі успішним. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод була першим міжнародним договором у галузі прав людини, що мав на меті не тільки захист широкого кола громадянських і політичних прав, а й встановлення системи міжнародного судового контролю за їх дотриманням у кожній із держав-учасниць.

Африканська ж система є наймолодшою серед відомих регіональних систем захисту прав людини. Питання захисту прав людини є надзвичайно актуальним для Африки. Щодня в Африці відбуваються численні порушення прав людини, які заподіюють величезну шкоду і страждання не лише окремим особам, але і цілим народам і меншинам Африки. Під час війн в африканських країнах (Ангола, Руанда, Конго та ін.) грубо порушуються права і свободи людини, такі як право на життя, особисту недоторканість, гідність та інші.

Хоча на Африканському континенті питання про прийняття хартії з прав людини і створення суду для контролю її виконання обговорювалася ще у 1961 р. на зустрічі африканських юристів у Нігерії, проте Хартія прав людини і народів була прийнята Асамблеєю глав держав Організації Африканської Єдності лише у 1981 р. Хартія передбачала створення не суду, а Комісії, завданням якої стало згідно зі ст. 30 розвиток і захист закріплених прав у Африці. При цьому, Комісія наділялася лише консультативними повноваженнями.

Згідно зі ст. 45 функції Комісії полягають у наступному:

1 . Сприяти розвитку прав людини і народів , і зокрема:

а) збирати документи, здійснювати вивчення і дослідження африканських проблем в галузі прав людини і народів, організувати семінари, симпозіуми та конференції, поширювати інформацію, підтримувати національні та місцеві організації, що займаються правами людини і народів, і в разі необхідності висловлювати свою думку чи давати рекомендації урядам;

б) формулювати і встановлювати принципи і норми, спрямовані на вирішення правових проблем, пов'язаних з правами людини і народів та основними свободами, на основі яких африканські уряди можуть розробляти своє законодавство;

с) співпрацювати з іншими африканськими і міжнародними організаціями, що займаються розвитком та захистом прав людини і народів.

2. Забезпечувати захист прав людини і народів за умов, встановлених цією Хартією.

3. Давати тлумачення всіх положень цієї Хартії на прохання держави - учасниці Хартії, будь-якої організації ОАЄ або африканської організації, яка визнана ОАЄ .

4. Виконувати будь-які інші завдання, які їй може доручити Асамблея глав держав і урядів.

Захист прав людини здійснюється в основному за допомогою процедури розгляду скарг. Відповідно до статті 46 Хартії, Комісія може використовувати будь-який відповідний метод розслідування: вона може заслухати генерального секретаря Організації африканської єдності або іншу особу, здатну допомогти зрозуміти суть справи. Ст. 47-54 Хартії передбачають процедуру розгляду повідомлень від держав, а ст. 55-59 - процедуру розгляду індивідуальних скарг. Ст. 56, зокрема, передбачає які умови необхідно виконати заявнику для прийняття його скарги до розгляду. Повідомлення розглядаються, якщо вони :

- 1) вказують автора, навіть якщо він бажає залишитися анонімним;
- 2) сумісні зі Статутом Організації Африканської Єдності і з цією Хартією;
- 3) не написані в зверхній або образливій формі по відношенню до відповідної держави, її організаціям або до Організації африканської єдності;
- 4) не засновані виключно на повідомленнях, які розповсюджуються засобами масової інформації;

5) направлені після того, як вичерпані всі місцеві засоби правового захисту, якщо такі є, за винятком випадків, коли цілком очевидно, що процедура їх використання невинувато затягується ;

6) представлені в розумний строк після того, як вичерпані всі місцеві засоби правового захисту, або після того, як Комісія почала займатися даним питанням;

7) не пов'язані зі справами, які вже врегульовані цією державою у відповідності з принципами Статуту Організації Об'єднаних націй, Статуту Організації Африканської Єдності або положенням Хартії.

Згідно зі ст. 58 Африканської хартії, звертається увага асамблеї глав держав і урядів, коли Комісія з'ясовує, що одне або кілька повідомлень з усією очевидністю розкривають наявність низки серйозних або масових порушень прав

людини і прав народів. Всі заходи, прийняті в рамках положення Хартії, є конфіденційним доти, доки Асамблея глав держав і урядів не ухвалить іншого рішення (ст. 59). Але, тим не менш, згідно з другим параграфом цієї статті, за рішенням Асамблей глав держав і урядів, голова Комісії публікує доповідь.

Африканська комісія з прав людини і народів згідно зі ст. 62 Хартії розглядає також доповіді держав про законодавчі або інші заходи, вжиті з метою імплементації та застосування положень Хартії. Починаючи з 2001 р. Африканська комісія стала приймати заключні зауваження після розгляду доповідей держав. Ці заключні зауваження стосуються як позитивних, так і негативних аспектів, відмічених Комісією в результаті розгляду доповідей держав. Також у прикінцевих зауваженнях вказуються конкретні кроки, які держава повинна прийняти для усунення виявлених недоліків.

Африканська комісія має повноваження направляти спеціальні місії в країни - учасниці Хартії для моніторингу ситуації або місії з встановлення фактів. Таких місій було створено близько 30 .

Велика частина роботи Африканській Комісії здійснюється в рамках її спеціальних процедур - це загальна назва механізмів, затверджених Африканській комісією, для реагування на конкретні ситуації в окремих країнах або для вивчення окремих тематичних питань з прав людини в Африці. Особливість спеціальних процедур - їх здатність швидко реагувати на заяви про передбачуване порушення прав людини.

На основі ст. 66, яка говорить, що спеціальні протоколи або угоди можуть, при необхідності, доповнювати положення цієї Хартії, був заснований Африканський суд прав людини і прав народів, як судовий орган для втілення в життя положень Африканської хартії.

Протокол передбачає, що суд складається з 11 суддів, які є визнаними експертами у галузі цивільного, ісламського, африканського права і в області прав людини. До юрисдикції Суду передусім відноситься тлумачення Африканської Хартії та інших правозахисних документів, таких як Протокол з прав жінок в Африці і Африканська Хартія про права і благополуччя дитини. Також Суд може приймати і розглядати скарги від Африканській Комісії, держав - членів Африканського Союзу, його органів, африканських міжурядових організацій. Від неурядових організацій, що мають статус спостерігача при Суді, і від фізичних осіб. Суд може приймати до розгляду скарги лише в тому випадку, якщо держава, на адресу якої направлена скарга, визнала таку компетенцію Суду, прийнявши спеціальну декларацію. Це положення закріплене у ст. 34 (6) Протоколу. Тобто, на відміну від обмеженої компетенції комісії юрисдикція Африканського суду розширена за індивідуальними порушенням прав людини, якщо держава згідно протоколу прийняла цю компетенцію спеціальною декларацією.

Заснування Африканського суду усуває багато слабкостей процедури Комісії. Такі, наприклад, як відсутність гласності в роботі комісії, проведення закритих слухань і невиконання її рішень. Рішення ж Суду мають обов'язковий характер, і держави зобов'язані їх виконувати. Крім цього у суду є повноваження вказати на

конкретні заходи в якості засобу правового захисту прав людини. Більше того, ухвалення скарги безпосередньо судом прискорює процедуру і економить кошти.

«Після заснування Африканського суду з прав людини і прав народів в Уагадугу виникла надія, що нарешті існує судовий орган, який, на відміну від Африканської комісії з прав людини, зможе прийняти конкретні і обов'язкові для держав-учасниць рішення» – пише Овуор Морис Аджуанг, що досліджував питання захисту прав людини в Африці. І продовжує: «можна сподіватися, що зараз Африканський континент, як і інші регіони, готовий вступити в ХХІ століття, маючи таку основу для здійснення прав людини і прав народів як Хартія».